

GAZİANTEP'TE SAĞLIK OCAKLARINA HERHANGİ BİR NEDENLE BAŞVURAN 15 - 49 YAŞ EVLİ KADINLARIN DOĞUM ÖNCESİ, DOĞUM ve DOĞUM SONRASI BAKIM ALMA DURUMUNUN ve ETKİLEYEN FAKTÖRLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

Evaluation of prenatal, natal and postnatal care received by 15-49 year old married women who applied to health centres in Gaziantep for various reasons and affecting factors

Ali İhsan BOZKURT¹, Saime ŞAHİNÖZ¹, Birgül ÖZÇIRPICI², Servet ÖZGÜR³

Özet

Amaç: Bu çalışmada Gaziantep il' inde sağlık ocaklarına başvuran 15 - 49 yaş evli kadınların doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerini ne oranda alabildiğinin ve etkileyebilecek faktörlerin incelenmesi amaçlanmıştır.

Gereç ve Yöntem: İlçeler kırsal ve kentsel nüfuslarına göre ağırlıklandırılarak en az 500 evli kadının araştırmaya alınması planlanmıştır. İlçelerden basit rastgele örnekleme yöntemi ile toplam 23 sağlık ocağı araştırmaya seçilmiştir. Mart-Nisan 1999 tarihleri arasında sağlık ocağına başvuran her 15 - 49 yaş evli kadına anket uygulanmıştır.

Bulgular: Kadınların % 24.1'inin son gebeliklerinde herhangi bir doğum öncesi bakım almadıkları, kadınların son doğumlarının % 10.2'sinin sağlık personeli yardımı olmaksızın yapıldığı saptanmıştır. Kadınların yaklaşık yarısı (% 55.8) son doğumlarından sonra hiçbir doğum sonrası bakım hizmeti almamıştır.

Kırsal bölgede oturmak, kadının ve eşinin eğitim düzeyinin düşük olması, sosyal güvence eksikliği bu hizmetlerin kullanımını olumsuz yönde etkilemektedir($p<0.05$).

Sonuç: Doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım sunmakla görevli olan sağlık ocakları daha aktif hale getirilmelidir.

Anahtar Kelimeler: Doğum, Doğum öncesi bakım, Doğum sonrası bakım

Abstract

Objective: In this study we aimed to evaluate the prenatal, natal and postnatal care given to 15-49 year old married women who applied to the health centres in Gaziantep and the factors that can effect these.

Material and Method: The population of the district were weighted according to the their urban and rural population, and it was planned to include 500 women in this study. The 23 health centers included in this study were chosen by the simple random sampling method. We applied a questionnaire to all of the 15-49 year old currently married women who applied to the chosen health centers between March and April, 1999.

Results: It was determined that 24.1% of the women did not receive any prenatal care during their last pregnancy and 10.2 % of the women gave birth to their last baby without the assistance of a trained health personnel. Approximately half the women (55.8 %) did not receive any postnatal care after their last birth.

Living in a rural area, the low education level of the women and their husbands, as well as the lack of social insurance negatively effects the usage of these care services ($p<0.05$).

Conclusion: Health centers which are responsible for prenatal, natal and postnatal services must be set up.

Key Words: Labor, Postnatal care, Prenatal care

Gaziantep'te sağlık ocaklarına herhangi bir nedenle başvuran 15-49 yaş evli kadınların doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım alma durumunun ve etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi

Dünyada her yıl yaklaşık 600 bin kadının gebeliğe bağlı nedenlerle öldüğü bildirilmektedir (1). Önemli bir gösterge olan "ana ölüm hızı" ülkelere göre önemli değişiklikler göstermekte, gelişmekte olan ülkeler ile gelişmiş ülkeler arasındaki fark oldukça dramatiktir (sırasıyla yüz binde 470 ve 13). Ülkemizde ana ölüm hızı yüz binde 56 olarak belirlenmiştir (2). Bu oran gelişmekte olan diğer ülkelerle karşılaştırıldığında oldukça yüksektir.

Ana ölümlerinin yaklaşık yarısı doğum sırasında, ¼'ü gebelik sırasında, ¼'ü ise lohusalık sırasında meydana gelmektedir. Bunların büyük çoğunluğu önlenemez nedenlerdir. Kanama, enfeksiyon, gebelik toksemisi ve zor doğumlar en önemli ana ölüm nedenlerindedir ve bunların büyük çoğunluğu gebelerin izlenmesi, nitelikli doğum öncesi ve sonrası bakım hizmeti verilmesi ile önlenemez (3).

Ülkemizde 15-49 yaş grubu kadınlar nüfusun yaklaşık % 25'ini oluşturmaktadır (1). Kadınların toplumdaki statüsünün düşüklüğü ve bu gruba verilmesi gereken sağlık hizmetlerinin istenen düzeyde olmaması ülkemizde ana sağlığı düzeyini olumsuz etkilemektedir. Bu çalışmada Gaziantep ilinde sağlık ocaklarına başvuran 15 - 49 yaş evli kadınların DÖB (doğum öncesi bakım), doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerini ne oranda alabildiği ve bunu etkileyebilecek faktörler incelenmiştir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışma İl Sağlık Müdürlüğü ile birlikte planlanmıştır. Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde il sağlık müdürlüğünün çalışmadan beklentileri dikkate alınarak, $d=0.05$, $p=0.10$, $\alpha=0.05$ alınmış ve minimum örneklem büyüklüğü 139 olarak bulunmuş ve üç değişkenli tablolar yapılabileceği düşünülerek araştırmaya "bir ve üzeri gebelik geçirmiş" 417 evli kadının alınması gerektiği belirlenmiştir. Bu rakama ulaşabilmek için toplam 500 evli kadınla görüşme hedeflenmiştir. Her ilçeden o ilçenin kırsal ve kentsel nüfusuna göre ağırlıklandırılarak çalışmaya alınacak kadın sayıları belirlenmiştir. İlçelerden nüfusuna göre en az bir kentsel ve bir kırsal sağlık ocağı olmak üzere toplam 23 sağlık ocağı basit rastgele örnekleme yöntemi ile

araştırmaya seçilmiştir. Araştırmada sağlık ocağını kullanan kesimlerde DÖB, doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerine ulaşma düzeylerinin belirlenmesi hedeflenmiştir. Araştırmaya dahil edilen her sağlık ocağından en az bir sağlık personeli (ebe veya hemşire) araştırma ile ilgili bir günlük eğitime alınmışlardır. Eğitilen sağlık personeli çalışmaya başlamış ve Mart-Nisan 1999 tarihleri arasında herhangi bir nedenle sağlık ocağına başvuran 15-49 yaş evli kadınlarla yüz yüze görüşerek 71 sorudan oluşan anket formunu doldurmuştur. Bu işleme her sağlık ocağı için belirlenen sayıya ulaşıncaya kadar devam edilmiştir. Elde edilen veriler bilgisayarda SPSS programı aracılığı ile değerlendirilmiştir. İstatistiksel değerlendirmelerde ki-kare testi kullanılmıştır.

BULGULAR

Toplam 512 kadın ile görüşme yapılmıştır. Araştırma grubundaki kadınların yaş ortalaması 29.44 ± 7.33 'dür. Tablo I' de araştırma grubuna alınan 15-49 yaş grubu evli kadınların bazı özelliklere göre dağılımı verilmiştir. Araştırma grubundaki evli kadınların % 5.7'sinin yaşları 19 ve altında idi. Kadınların % 18.0'ı okuryazar değildi. Kadınların büyük çoğunluğu (% 90.0) ev hanımı idi. Kadınların ailelerinin yaklaşık yarısının herhangi bir sosyal güvencesi yoktu. Araştırma grubuna alınan kadınların eşlerinin % 2.9'unun okuma yazması yoktu (Tablo I). Meslekte ilk iki sırayı serbest mesleklerde çalışanlar ve memurlar almaktadır.

Araştırmaya alınan evli kadınlardan en az bir gebelik öyküsü olan 472 kadında son gebelikleri nedeniyle DÖB, doğum, doğum sonrası bakım hizmeti alıp almadıkları sorgulanmıştır. Kadınların DÖB alma durumlarının bazı özelliklere göre dağılımı Tablo II' de verilmiştir. Kadınların % 44.9'unun son gebeliğinde evinde ebeler tarafından ziyaret edildiği, yine bu kadınların % 64.6'sının son gebelikleri esnasında doktor kontrolünden geçtiği belirlenmiştir. Herhangi bir DÖB almayanların oranı ise % 24.1 olarak bulunmuştur. Kentsel bölgede son gebeliğinde herhangi bir DÖB almamış kadınların oranı %16.6 iken, kırsal bölgede bu oran % 47.0'a yükselmektedir ($p<0.001$). Yine lise mezunu ve

yükseköğretimli kadınlarda son gebeliğinde herhangi bir DÖB almamış kadın oranı (sırasıyla)%4.7 ve % 0 iken, eğitimsiz kadınlarda bu oran % 41.3 gibi yüksek bir düzeydedir($p<0.001$). Benzer oranlar kadının eşinin eğitim düzeyleri içinde söz konusudur. Sosyal güvencesi olmayanlar arasında herhangi bir DÖB almama oranı (% 32.1) sosyal güvencesi olanlara göre (%17.0) daha yüksek olarak bulunmuştur ($p<0.01$)(Tablo II).

Son gebeliği nedeniyle doktor kontrolünden geçme oranı eğitimsiz kadınlarda %39.2 'dir ve daha üst eğitimlilere göre anlamlı düzeyde düşüktür($p<0.001$). Eşi eğitimsiz olanların %28.9'u son gebeliğinde doktor kontrolünden geçerken, bu oran eşin eğitim düzeyi arttıkça yükselmekte ve eşi yükseköğretim mezunu olanlarda % 90.7'ye çıkmaktadır($p<0.001$).

Araştırma grubuna alınan kadınlarda DÖB ve doğum hizmetlerinden yararlanma durumunun yaş gruplarına göre dağılımı Tablo III'de verilmiştir. Son gebeliği süresince bu gebeliği dolayısıyla doktora muayene olanların oranı doğum için riskli kabul ettiğimiz 35 yaş üstü kadın grubunda diğer gruplara göre anlamlı düzeyde daha düşüktür(%52.5)($p<0.01$). Ebelerce izlem de bu grupta en düşük orandadır(%33.9). Son doğumunu geleneksel ebeye yaptıranların oranları 35 yaşın üzeri ve 19 yaş altı kadınlarda sırasıyla % 13.8 ve % 12.5 olarak bulunmuştur(Tablo III).

Araştırmaya alınan kadınların doğum ve doğum sonrası bakım hizmetleri ile ilgili bazı özellikleri Tablo IV' de incelenmiştir. Kadınların yapmış oldukları son doğumlar incelendiğinde ebe yardımı ile doğum % 60.1, doktor yardımı ile doğum %29.6 olarak bulunmuştur. Sağlık personeli olmaksızın yapılan doğumların oranı ise % 10.2'dir. Sağlık personeli yardımı olmadan yapılan doğumların oranı kırsal bölge kadınlarında anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur(%19.1)($p<0.001$).

Eğitimsiz kadınlarda geleneksel ebelerle doğum % 22.2 iken, ilköğretim mezunlarında % 6.4'e, daha üst eğitim düzeylerinde ise % 0'a düşmektedir($p<0.001$). Doktor yardımı ile doğum yapanların oranı eğitimsiz kadınlarda % 18.7 iken, yükseköğretim mezunlarında bu oran % 70.0'e yükselmektedir($p<0.001$). Benzer bulgular eşin eğitim düzeyi incelendiğinde de görülmektedir. Eşin eğitim düzeyi yükseldikçe son doğumunu geleneksel ebelere yaptıranların oranı azalırken, doktor yardımı ile yapılan doğumlar artış görülmektedir(Tablo IV).

Sosyal güvencesi olanlarda doktor yardımı ile doğum oranı (% 36.7) olmayanlara göre (% 22.0) anlamlı derecede yüksek bulunmuştur ($p<0.001$) (Tablo IV).

Doğum sonrası sağlık personeline hiç izlenmemiş kadınların oranı %55.8' dir. Doğum sonrası bakım alanların oranı kırsal % 28.7 iken bu oran kentte % 49.4'e yükselmektedir ($p<0.001$)(Tablo IV).

Gaziantep'te sağlık ocaklarına herhangi bir nedenle başvuran 15-49 yaş evli kadınların doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım alma durumunun ve etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi

Tablo I. Araştırma grubuna alınan kadınların çeşitli tanımlayıcı özelliklere göre dağılımı

Özellikler	Sayı	%	
Yaş Grupları (n=512)	15 –19	22	4.7
	20 – 24	93	19.7
	25 – 34	239	50.6
	35 +	118	25.0
Öğrenim Durumu (n=512)	Okur-Yazar Değil	90	18.9
	Okur- Yazar	54	11.4
	İlkokul Mezunu	214	45.1
	Ortaokul Mezunu	31	6.5
	Lise Mezunu	64	13.5
	Yüksekokul Mezunu	22	4.6
Mesleği (n=512)	Ev Hanımı	433	91.2
	Memur	33	6.9
	Diğer*	8	1.7
Ailenin Sosyal Güvence Durumu (n=512)	Yok	225	47.4
	Bağ-Kur	75	15.8
	SSK	81	17.1
	Emekli Sandığı	77	16.2
	Diğer**	16	3.4
Yaşadığı Bölge (n=512)	Kır	117	24.6
	Kent	358	75.4
Eşin Öğrenim Durumu (n=512)	Okur-Yazar Değil	15	3.2
	Okur- Yazar	30	6.3
	İlkokul Mezunu	236	49.8
	Ortaokul Mezunu	60	12.7
	Lise Mezunu	78	16.5
	Yüksekokul Mezunu	55	11.6

* İşçi, serbest meslek

** Özel sağlık sigortası, asker

Tablo II. 15 – 49 yaş grubu evli kadınların son gebelikleri süresince doğum öncesi bakım alma durumunun çeşitli değişkenlere göre değişimi

		Doğum Öncesi Bakım Tipi								
		Herhangi bir DÖB almayanlar			Ebe tarafından ziyaret edilenler		Doktor kontrolünden geçenler		Ebe+Doktor kontrolünden geçenler	
		n	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yerleşim	Kır	117	55	47.0	33	28.2	51	43.6	22	18.8
Yeri	Kent	355	59	16.6	179	50.4	254	71.5	137	38.6
	Toplam	472	114	24.1	212	44.9	305	64.6	159	33.7
	<i>P</i>		<0.001 $\chi^2=42.7$		<0.001 $\chi^2=16.7$		<0.001 $\chi^2=28.9$		<0.001 $\chi^2=14.6$	
Kadının	Eğitimsiz	143	59	41.3	51	35.7	56	39.2	23	16.1
Eğitim	İlköğretim	244	52	21.3	117	47.9	170	69.7	94	38.5
Düzeyi	Lise	64	3	4.7	33	51.6	59	92.2	32	50.0
	Yüksek okul	21	0	0.0	11	52.4	20	95.2	10	47.6
	Toplam	472	114	24.1	212	44.9	305	64.6	159	33.7
	<i>P</i>		<0.001 $\chi^2=43.8$		<0.05 $\chi^2=7.4$		<0.001 $\chi^2=73.1$		<0.001 $\chi^2=31.8$	
Eşin	Eğitimsiz	45	17	37.8	21	46.7	13	28.9	6	13.3
Eğitim	İlköğretim	294	86	29.3	123	41.8	175	59.5	90	30.6
Düzeyi	Lise	78	7	9.0	40	51.3	67	85.9	36	46.2
	Yüksek okul	54	4	7.4	27	50.0	49	90.7	26	48.1
	Toplam	471	114	24.2	211	44.8	304	64.5	158	33.5
	<i>P</i>		<0.001 $\chi^2=26.8$		<0.05 $\chi^2=0.4$		<0.001 $\chi^2=59.9$		<0.001 $\chi^2=20.1$	
Sosyal	Var	247	42	17.0	123	49.8	192	77.7	109	44.1
Güvence	Yok	224	72	32.1	88	39.3	112	50.0	50	22.3
	Toplam	471	114	24.2	211	44.8	304	64.5	158	33.5
	<i>P</i>		<0.001 $\chi^2=13.8$		<0.05 $\chi^2=4.8$		<0.001 $\chi^2=38.3$		<0.001 $\chi^2=24.0$	

Gaziantep'te sağlık ocaklarına herhangi bir nedenle başvuran 15-49 yaş evli kadınların doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım alma durumunun ve etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi

Tablo III. 15 – 49 Yaş Grubu Evli Kadınlarda Yaş Gruplarına Göre DÖB ve Doğum Hizmetlerinden Yararlanma Durumu

		≤19		20-24		25-29		30-34		≥35		Toplam P		
		Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%			
Son gebeliğinde	Evet	14	63.6	66	71.7	97	74.0	65	61.3	62	52.5	304	64.8	<0.01
Doktor muayenesi	Hayır	8	36.4	26	28.3	34	26.0	41	38.7	56	47.5	165	35.2	x2 15.2
Son gebeliğinde	Evet	12	54.5	46	0.50	64	48.8	48	45.3	40	33.9	210	44.8	>0.05
Evinde izlem	Hayır	10	45.5	46	0.50	67	51.2	58	54.7	78	66.1	259	55.2	x2 8.4
Son doğumu	Sağlık Pers.	14	87.5	84	94.4	117	90.7	95	89.6	100	86.2	410	89.9	>0.05
Yaptıran kişi	Gelenek.ebe	2	12.5	5	5.6	12	9.3	11	10.4	16	13.8	46	10.1	x2 3.9

Tablo IV. 15 – 49 Yaş Grubu Evli Kadınların Son Gebelikleri Süresince Doğum ve Doğum Sonrası Bakım Alma Durumunun Çeşitli Özelliklere Göre Değişimi

		n	Son doğumdan doğuma yardım eden kişi				Son doğum sonrası			
			Doktor		Ebe		Geleneksel ebe		Bakım hizmeti alanlar	
			Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%	Sayı	%
Yerleşim	Kır	115	27	23.5	66	57.4	22	19.1	33	28.7
Yeri	Kent	344	109	31.7	210	61.0	25	7.3	170	49.4
	Toplam	459	136	29.6	276	60.1	47	10.2	203	44.2
	P				<0.001 x ² = 14			<0.001 x ² = 14.2		
Kadının	Eğitimsiz	144	27	18.7	85	59.0	32	22.2	53	36.8
Eğitim	İlköğretim	233	61	26.2	157	67.4	15	6.4	115	49.4
Düzei	Lise	62	34	54.8	28	45.2	0	0.0	26	41.9
	Yüksekokul	20	14	70.0	6	30.0	0	0.0	9	45.0
	Toplam	459	136	29.6	276	60.1	47	10.2	203	44.2
	P				<0.0001 x ² = 70.2			>0.05 x ² = 5.84		
Eşin	Eğitimsiz	44	9	20.5	18	40.9	17	38.6	16	36.4
Eğitim	İlköğretim	287	65	22.6	195	67.9	27	9.4	132	46.0
Düzei	Lise	76	35	46.1	39	51.3	2	2.6	35	46.1
	Yüksekokul	51	27	52.9	23	45.1	1	2.0	19	37.2
	Toplam	458	136	29.7	275	60.0	47	10.3	203	44.3
	P				<0.0001 x ² = 73.2			>0.05 x ² = 2.57		
Sosyal	Var	240	88	36.7	139	57.9	13	5.4	111	46.2
Güvence	Yok	218	48	22.0	136	62.4	34	15.6	92	42.2
	Toplam	458	136	29.7	275	60.0	47	10.3	203	44.3
	P				<0.0001 x ² = 20			>0.05 x ² = 0.6		

TARTIŞMA

Gebelik ve doğum fizyolojik olaylar olmakla beraber belirli sağlık risklerini de beraberinde getirmektedir. Hem anneyi hem de bebeğini olumsuz etkileyebilecek gelişmeleri önleyebilmek veya en aza indirebilmek amacıyla, risk prensibi gereğince gebelerin izlem ve kontrollerinin yapılması gerekmektedir. Ülkemizde Sağlık Bakanlığı doğum öncesi en az 6 kez izlemi zorunlu kılmış, doğumun sağlık personeli yardımıyla ve sağlıklı koşullarda yapılması için düzenlemeler getirmiş, ayrıca buna lohusalık döneminde en az üç kez izlem eklenmiştir (4). Aslında gerek bölgemizde gerek ülkemizde erken veya geç yaşta, çok sayıda ve kısa aralıklı gebelikler gibi artı riskler çok fazla olduğundan bu izlem sayısının artırılması gerekmektedir.

Araştırma grubuna alınan kadınların genel özellikleri incelendiğinde % 18'lik okuryazar olmayanlar ve %11.3'lük okuryazarlar dikkati çekmektedir. Ülkemizde 1998 yılında yapılan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması'nda (TNSA) Gaziantep ilinin de içinde yer aldığı güney illerinde eğitimsiz kadınların oranı %18.2, ilkokulu bitirmemiş kadınların oranı %5.9'dur ve her iki çalışma oranları birbirine oldukça benzerdir(2).

Bu çalışmadan elde edilen DÖB hizmetine ait veriler incelendiğinde kadınların yaklaşık ¼'ünün son gebelikleri esnasında sağlık personelinen en az bir kez DÖB aldıkları belirlenmiştir. Bu kadınların % 44.9'u sadece ebeler tarafından ziyaret edilmiş, % 64.6'sı doktor kontrolünden geçmiş ve her ikisine birden ulaşabilenlerin oranı ise % 33.7'dir. Herhangi bir DÖB hizmeti alamayanların oranı ise % 24.1'dir. Gaziantep kent merkezinde 1994 yılında yapılan bir çalışmada DÖB almayanların oranı % 34.9, doktordan bakım alanların oranı % 44.8, ebelerden bakım hizmeti alanların oranı ise %39.6 olarak bulunmuştur(5). Söz konusu araştırma sadece il merkezini yansıtmakla beraber, bu iki çalışmanın verileri karşılaştırıldığında zaman içerisinde gebelerin gebelikleri dolayısıyla sağlık personeline muayenesinde bir artış göze çarpmaktadır. 1998 TNSA araştırmasının güney illerine ait veriler

değerlendirildiğinde bu bölgedeki kadınların son 5 yıldaki doğumların %72.1'inde DÖB hizmeti alabildikleri, %63.4'ünde bu hizmeti doktordan, %8.8'inde ebe ve hemşirelerden aldıkları, %25.4'ünün ise DÖB hizmeti alamadıkları görülmektedir. DÖB alamayanların oranı ve bu hizmeti doktordan alanların oranı açısından bu çalışmanın sonuçları ile TNSA 98 sonuçları oldukça benzerlik göstermektedir(2). Ancak ebe ve hemşirelerden alma oranları oldukça farklıdır. Bu farklılık değerlendirmedeki farklılıktan kaynaklanmaktadır. Hem doktor hem de ebelerden bakım alanlar bu çalışmada ayrı ayrı değerlendirilmişken, TNSA araştırmasında her ikisinden yardım alınmışsa daha nitelikli personel esas alınmıştır. Manisa ve Ankara illerinde yapılan iki ayrı çalışmada gebelerin DÖB alma oranları %90'ların üzerinde bulunmuştur(6,7) ve ilimizde bu hizmetlerin halen düşük oranlarda verilebildiğini göstermektedir. Bu çalışmada kadının ve eşinin eğitim düzeyi yükseldikçe bir yandan DÖB hizmeti alma oranları artarken, diğer yandan da gebeliği nedeniyle doktor kontrolünden geçme oranlarının arttığı belirlenmiştir.

Doğumların sağlıklı koşullarda ve sağlık personeli yardımıyla yapılması şarttır. Ülkemizde, doğumların % 19.4'ü yani, her beş gebeden birinin doğumu, sağlık personeli yardımı olmadan evde kendi kendine ya da yine evde geleneksel ebelerin yardımı ile yapılmaktadır. Gaziantep ilinin içinde bulunduğu güney illerinde bu oran %13.8 olarak belirtilmiştir(2). Bu çalışmada bulunan % 10.2 oranındaki geleneksel ebe yardımıyla doğum oranı; TNSA 98 araştırması güney illeri oranına göre(%13.8) biraz daha düşüktür. Bu farklılık değerlendirilirken çalışmanın sağlık ocaklarına başvuranlar arasında yapıldığına dikkat edilmelidir. Elazığ il merkezinde yapılan bir çalışmada 15-49 yaş grubu evli kadınların % 16.3' ünün son doğumlarını sağlık personeli olmaksızın yaptıkları saptanmıştır (8). Manisa ilinde yapılan bir çalışmada aynı oran %12 olarak saptanmıştır(6). 1994 yılında Gaziantep il merkezinde yapılan bir çalışmada bu oran yaklaşık % 5 olarak bulunmuştur (5). Bu çalışmada ise Gaziantep genelinde % 10.2 , kentsel

Gaziantep'te sağlık ocaklarına herhangi bir nedenle başvuran 15-49 yaş evli kadınların doğum öncesi, doğum ve doğum sonrası bakım alma durumunun ve etkileyen faktörlerin değerlendirilmesi

bölgelerde %7.3, sadece il merkezi değerlendirildiğinde ise %3.5 oranında sağlık personeli yardımı olmaksızın yapılan doğumlar saptanmıştır ve 1994 yılındaki çalışmada elde edilen bulguya uygunluk göstermektedir.

DÖB, doğum ve doğum sonrası bakım hizmeti alabilme yönünden değerlendirildiğinde; kadının ve eşinin eğitim durumlarının her üç durumda da etkili olduğu belirlenmiştir. Kadın ve kocasının eğitim düzeyi yükseldikçe doğum öncesi ve doğum sonrası bakım hizmeti alanların oranının önemli ölçüde yükseldiği ve özellikle doktordan yardım alanların oranının arttığı gözlenmiştir. Buna karşın geleneksel ebeye yaptırılan doğumların oranları kadının ve eşinin eğitim düzeyi yükseldikçe azalmaktadır. TNSA 98 araştırmasında ve 1994 yılında Gaziantep kent merkezinde yapılan araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir (2,5).

Ailenin sosyal güvencesinin olma durumunun bu hizmetlere ulaşmayı arttırırken aynı zamanda bu hizmetleri doktordan elde etmeyi de arttırdığı saptanmıştır.

Diğer bir göze çarpan bulgu geleneksel ebelere yaptırılan doğumların daha çok kırsal bölgelerden kaynaklandığıdır.

Sonuç olarak ilimizde son gebeliklerinde kadınların % 24.1'inin herhangi bir DÖB hizmeti almadıkları, doğumların % 10.2'sinin sağlık personeli yardımı olmaksızın gerçekleştirdiği, yine kadınların % 55.8'inin doğum sonrası bakım hizmeti almadığı tespit edilmiştir. Alanlara verilen DÖB, doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerinin niceliği ve niteliğinin de ayrıca araştırılması uygun olacaktır. Daha eğitimsiz bir nüfusu barındıran, erken yaşta gebelikler, sık ve kısa aralıklı doğumlar gibi risk faktörlerinin fazla olduğu kırsal bölgelerde DÖB, doğum ve doğum sonrası bakım hizmetlerinin kentsel bölgelere göre daha düşük düzeyde olması

tam bir çelişkidir ve bu bölgelerde daha fazla gereksinim olduğundan hizmet sunumunda öncelik verilmesi gerekir, ancak elde ettiğimiz rakamlar tersini göstermektedir.

Yasal olarak sağlık ocakları personelince gebelik ve sonrasında izlem ve kontrollerin yapılması gerekmele beraber, çeşitli nedenlerle (personel yetersizliği ve dengesiz dağılımı, motivasyon eksikliği, denetimsizlik vs...) bu işin gereğince yerine getirilmediği açıktır. Bu nedenle bir yandan bu işle görevli kurumlar daha aktif hale getirilmeli, diğer yandan da olumlu etkilerinden dolayı toplumun eğitim düzeyi arttırılmalı ve sosyal güvence yaygınlaştırılmalıdır.

Teşekkür: Araştırmanın yapılmasına katkıda bulunan Gaziantep İl Sağlık Müdürlüğüne teşekkür ederiz.

KAYNAKLAR

1. *World Health Organization. The World Health Report 1995 Bridging the Gaps, Geneva 1995, pp 11 – 29.*
2. *Sağlık Bakanlığı, Hacettepe Nüfus Etütleri Enstitüsü ve Macro International Inc. Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması 1998, Ankara 1999, ss 5-21, 105-112.*
3. *UNICEF. Türkiye'de Ana ve ocukların Durum Analizi, Ankara 1996, ss 11-44.*
4. *T.C. Sağlık Bakanlığı, Sağlık Projesi Genel Koordinatörlüğü. T.C. Sağlık Bakanlığı Veri Toplama ve Bildirim Formları Kullanım Kılavuzu, Ankara 1996, ss: 21-23.*
5. *Bozkurt Aİ, Koçoğlu F. 15-49 Yaş Evli Kadınların Doğum Öncesi Bakım ve Doğum Hizmetlerinden Yararlanma Düzeyi. Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi 1997 ; XIV(1-3): 15-21.*
6. *Din G, Oral A, Baydur H, Özvurmaz S, Atman CÜ, Eser E. Prenatal Care and Assistance During Delivery: Do All Women Have The*

- Equal Change?. International Public Health Congress "Health 21 In Action". Abstract book, İstanbul, Turkey, 8-12 October 2000, pp: 24.*
7. Yıldırım A, Maral I. *The Status of Antenatal Care Attendance of Women Living in Semi-urban and Urban Area in Ankara. International Public Health Congress "Health 21 In Action". Abstract book, İstanbul, Turkey, 8-12 October 2000, pp: 27.*
8. Açıık Y, Dinç E, Sezer H. *Elazığ İl Merkezinde Yaşayan 15-49 Yaş Grubu Evli Kadınların Doğurganlık Özellikleri. I. Ulusal Aile Planlaması Kongresi, Kongre özet kitabı, Ankara 14-17 Nisan 1999, ss: 40.*